

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Temat: Geneza i status zasady zrównoważonego rozwoju w katolickiej nauce społecznej

Łukasz Marczak

Wzrost zainteresowania problematyką wpływu degradacji środowiska przyrodniczego na zjawiska społeczne znalazł wyraz m.in. w sformułowaniu zasady zrównoważonego rozwoju (*Nachhaltigkeitsprinzip*) w Monachijskiej Szkole Chrześcijańskiej Etyki Społecznej i jej upowszechnieniu się. Wyłonienie zasady zrównoważonego rozwoju zbiegło się z ogłoszeniem pierwszej encykliki ekologicznej *Laudato si'*. Sama zasada ma jednak znacznie dłuższą historię. Dotychczas brakowało opracowania z punktu widzenia socjologii i katolickiej nauki społecznej (KNS), które w kompleksowy sposób prezentowałyby ujęcie kształtowania się idei zrównoważonego rozwoju zakończonym włączeniem kategorii „zrównoważony rozwój” w systematykę principiów społecznych nauczania społecznego Kościoła katolickiego. Przy tym polemika naukowa prowadzona wokół zasady zrównoważonego rozwoju ujawniła brak jednolitego stanowiska dotyczącego nowo wyłonionej zasady etyczno-społecznej. W konsekwencji, zarówno jej zbadanie jak i ustalenie aktualnego statusu w KNS, jawi się jako przedsięwzięcie badawcze na miarę dysertacji doktorskiej. Stąd celem rozprawy doktorskiej uczyniono zbadanie genezy zasady zrównoważonego rozwoju oraz określenie statusu nowo wyłonionego principium w systemie zasad etyczno-społecznych KNS. Badania te okazały się możliwe przy połączeniu instrumentarium badawczego socjologii i KNS. Fuzja socjologii z KNS posłużyła w tym wypadku stworzeniu narzędzi analizy procesów zachodzących w życiu społecznym oraz ich etyczną ocenę, która możliwa jest przy wykorzystaniu systemu zasad etyczno-społecznych. Zatem to swoiste połączenie KNS i socjologii pozwoliło, z jednej strony, przy użyciu odpowiednich metod socjologicznych badać i opisywać rzeczywistość społeczną, z drugiej strony, formułować nowe stwierdzenia służące do wysuwania propozycji zmiany rzeczywistości społecznej. Realizacja powyższego celu pracy wymagała sformułowania głównego pytania badawczego: jaka jest geneza zasady zrównoważonego rozwoju i jaki jest jej aktualny status? Rozwiązaniu tego problemu służyły odpowiedzi na szczegółowe pytania badawcze, które brzmią: Jaka koncepcja człowieka stanowi podstawę systemu zasad etyczno-społecznych? Jakie elementy składają się na proces formułowania zasad etyczno-społecznych? Jaką rolę w procesie formułowania się zasady zrównoważonego rozwoju odegrał wzrost świadomości ekologicznej? Jakie zjawiska towarzyszyły sformułowanej w nauczaniu społecznym trosce ekologicznej? Jakie są systemy zasad etyczno-społecznych i jak w ich kontekście rozumie się zasadę zrównoważonego rozwoju?

Odpowiedzi na powyższe pytania udzielono w pracy składającej się z pięciu rozdziałów. W pierwszym rozdziale skoncentrowano się na integralnej, dynamicznej koncepcji człowieka stanowiącej fundament systemu zasad etyczno-społecznych, a zarazem klucz do interpretacji różnych ujęć zrównoważonego rozwoju. W drugim rozdziale przeanalizowano proces wyłaniania się zasad etyczno-społecznych, leżących u podstaw postulowanego ładu społeczno-gospodarczego. Trzeci rozdział poświęcono społeczno-gospodarczym uwarunkowaniom kształtowania się idei zrównoważonego rozwoju zmierną do pełniejszego wyjaśnienia kwestii ekologicznej w perspektywie aksjologii charakteryzującej współczesne społeczeństwa. Ustalono przy tym, że wyłonieniu się nowej zasady etyczno-społecznej towarzyszył rozwój kwestii społecznej o charakterze ekologicznym, który z coraz większym natężeniem od lat 60-tych XX w. warunkował procesy społeczno-gospodarcze prowadząc w ostateczności do działania politycznego na poziomie międzynarodowym mającym na celu niwelowanie skutków degradacji środowiska przyrodniczego wywołującego nowe zjawiska społeczne, będące przedmiotem

zainteresowania socjologii środowiska. W czwartym rozdziale skoncentrowano się na analizie aktualnych ujęć zrównoważonego rozwoju, zwracając szczególną uwagę na różne nurty etyk środowiskowych, uwzględniając przy tym teorie współzależności człowieka i środowiska przyrodniczego. Stwierdzono dominację perspektywy ekologicznej w zrównoważonym rozwoju, przy równoczesnej marginalizacji perspektywy społeczno-gospodarczej. Stąd nowa zasada etyczno-społeczna wpisuje się w złożoność problematyki społeczno-ekologicznej i jednocześnie etyczno-społecznej z uwagi na wzrost znaczenia nieantropocentrycznych uzasadnień etyki środowiskowej kosztem statusu osoby ludzkiej. Piąty rozdział został poświęcony problematyce statusu nowej zasady etyczno-społecznej. Wyeksplikowano jej konstytutywne elementy i ustalono jej aktualny status. Porównanie systemów zasad etyczno-społecznych Monachijskiej Szkoły Chrześcijańskiej Etyki Społecznej i Lubelskiej Szkoły KNS pozwoliło sformułować w miarę wyczerpującą odpowiedź dotyczącą statusu nowego principium społecznego na gruncie KNS, wskazując przy tym na podstawy personalistycznego uzasadniania koncepcji zrównoważonego rozwoju. W perspektywie zasady zrównoważonego rozwoju nie tylko dokonuje się oglądu procesu humanizacji kultury ekologicznej, ale także hierarchizacji zróżnicowanych potrzeb ludzkich i wartości w ukierunkowaniu na integralny rozwój człowieka realizujący się w różnych sferach jego egzystencji. Do istoty nowej zasady należy także równoważenie celów systemu społecznego i gospodarczego w odniesieniu do dynamiki regeneracyjnej zauważalnej w ekosystemach środowiskowych. Nowa zasada etyczno-społeczna stoi więc na straży godności osoby ludzkiej i integralnego rozwoju człowieka, a w wymiarze normatywnym może być narzędziem rekonfiguracji wartości w życiu społeczno-gospodarczym. Nowe principium bazując na personalistycznych podstawach wpisuje się w perspektywę umiarkowanego antropocentryzmu pozwala uniknąć skrajnych interpretacji zrównoważonego rozwoju popadających z jednej strony w szowinizm antropocentryczny, a z drugiej w biocentryczne, fizjocentryczne, patocentryczne i ekocentryczne ujęcia etyk środowiskowych. W konsekwencji proponuje się ujęcie nowej zasady etyczno-społecznej odwołując się do systemu zasad etyczno-społecznych Władysława Piwowarskiego i przedstawiając ją jako organizacyjną, szczegółową zasadę działania społecznego. Zasada zrównoważonego rozwoju uszczegóławia zasadę dobra wspólnego. Łącząc ujęcie wewnątrzpokoleniowej sprawiedliwości z jej międzypokoleniowym wymiarem dotyczącym głównie przyrodniczych podstaw egzystencji przyszłych pokoleń ludzi, zasada zrównoważonego rozwoju jest przejawem jakościowego rozszerzenia systemu principiów społecznych o aspekty środowiskowe stając się konkretyzacją zasady dobra wspólnego. W ten sposób nowe principium społeczne wpisuje się w postulat tworzenia wartości wspólnych uznawanych jako środki służące realizacji celów osobowych.